

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Από τον τουρισμό στον υπερτουρισμό

«Η ανθεκτικότητα του τουρισμού αποδεικνύεται διαχρονικά και όλα τα δεδομένα δείχνουν πως οι ταξιδιωτικές ροές – διεθνώς και προς τη χώρα μας – θα συνεχίσουν να αυξάνονται»
ΠΑΡΙΣ ΤΣΑΡΤΑΣ

«Για πολλούς ανθρώπους εκείνο που κάποτε ήταν προσβάσιμο και κοινό πλέον δεν είναι»
ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΚΚΑΣ

«Ο υπέρτοκος εξαιρετισμός δεν αρκεί για να μη φας τη σταγόνα καταπρόσωπο»
ΑΓΗΣ ΠΕΤΑΛΑΣ

ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μέσα στη δεκαετία του 1950, ο Πάτρικ Λι Φέρμφορ ανακεφαλαιώνει τα ταξίδια του στην Ελλάδα διασχίζοντας άλλη μια φορά τη χώρα από Βορρά προς Νότο, από τη Θράκη ως την Κρήτη. Προτιμά τα δυσπρόσιτα μέρη, επομένως τα καταλύματα που είναι ενίοτε αυτοσχέδια: μοναστήρια, η καλύβα ενός Σαρακατσάνου, ένα δωμάτιο στο οποίο θα φιλοξενηθεί. Και όταν, όμως, προσφύγει στις επίσημες υποδομές, δεν έχει πολλά να περιμένει: στον Αστακό μένει στο

«μπουντρούμι» του «μεγαλοκλιικού μικρού ξενοδοχείου» της πόλης. Ο τουρισμός, με την εξαίρεση των καθιερωμένων προπολεμικών τόπων του, είναι πρακτικά άγνωστος. Ήδη, ωστόσο, «ανάμεσα στον χοντρό πάτο ενός μπουκαλιού κόκα κόλα και στο Σιδηρούν Παραπέτασμα», όπως γράφει στη *Μάνη*, οι αλλαγές έχουν αρχίσει να διακρίνονται. Με μεγαλύτερη χρονική απόσταση στη *Ροζμελι*, η οποία κυκλοφορεί το 1966, διαπιστώνει ότι το τοπίο μεταβάλλεται ραγδαία: «άνετα πούλμαν έχουν αντικαταστήσει τα ασφαλισμένα επαρχιακά λεωφορεία, μεγάλοι δρόμοι διασχίζουν απόμακρη χωριά, και πάμπολλα ξενοδοχεία έχουν ξεφυτρώσει». Ο «οργανωμένος και άκοπος τουρισμός για τα πλήθη» λαμβάνει πλέον μαζικές διαστάσεις. Όχι μόνο στην Ελλάδα,

προφανώς. Το μέρημα της μεταπολεμικής ειρήνης, η «χρυσή τριακονταετία», η άδεια μετ' αποδοχών, συμβάλλουν στη δημιουργία μιας νέας ταξιδιωτικής κουλτούρας στη Δύση. Ο Φέρμφορ αντιλαμβάνεται από τότε τις τριβές που θα προκαλέσει ο μετασχηματισμός: για τους πολλούς θα αποδειχθεί «πολύτιμη πηγή εισοδήματος κι ευχαριστήσιμος» για τους λιγότερους που ενοχλούνται από τον πανταχού παρόντα ήχο του ραδιοφώνου δεν απομένει παρά η σπονοδοχώρησις «στις ερημίες που ολόνα λιγοστεύουν». Εξήντα χρόνια μετά, η έννοια του τουρισμού δεν είναι απλώς μέρος της καθημερινότητας, έχει κορεστεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να συζητείται τακτικά με το πρόβλημα «υπέρ», να βαρύνει διάφορους δημοφιλείς προορισμούς, να γίνεται πρόξε-

νος οσβαρών οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και να απαιτεί τη λήψη μέτρων για τη διαχείρισή του. Τα νεοπιστολά της Βαρκελώνης, εμβληματική (και ευρηματική) διαμερτυρία, αποτελούν το σύμβολο της αντίδρασης στις επιπτώσεις μιας πρόκλησης της οποίας οι δυναμικές συνέπειες άρνησαν να γίνουν αντιληπτές: ο τουρισμός ως «βαριά βιομηχανία» στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μπορεί να μην προσφέρει μόνο εισόδημα και ευχαρίστηση. Και ερημίες για τους επιδοξούς δραπέτες του δεν υπάρχουν πουθενά πια.

Μάρκος Καρασαρίνης

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ ΣΕΛ. 4-5

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ο υπερτουρισμός αποτελεί πολυσύνθετο φαινόμενο και ταυτοχρόνως δείκτη των έντονων πιέσεων που ασκεί η συνεχώς αυξανόμενη παρουσία επισκεπτών - τουριστών και παραθεριστών - στις υποδομές, στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, αλλά και στη λειτουργία των τοπικών κοινωνιών που με τατρεύονται σε τουριστικούς προορισμούς. Καθοριστικές σημασίας για τη σωστή χρήση του όρου είναι η διαπίστωση (μετά από αξιόπιστες μετρήσεις) της υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας ενός προορισμού σε τρεις βασικούς δείκτες: στον αριθμό των επισκεπτών, στη δόμηση (είτε αφορά τουριστικά καταλύματα και παραθεριστικές κατοικίες είτε υποδομές που εξυπηρετούν άμεσα ή έμμεσα τον τουρισμό) και στην πίεση που ασκείται σε ευαίσθητους ή περιορισμένους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους (όπως νερό, γη, προστατευόμενες περιοχές, παραδοσιακοί οικισμοί).

Βασική προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί μία κατάσταση ως υπερτουρισμός είναι να έχει σταθερά χαρακτηριστικά και παρατεταμένη διάρκεια στον χρόνο - όχι να περιορίζεται στην περίοδο αιχμής της τουριστικής περιόδου. Με αυτά τα δεδομένα, το ζήτημα έχει εισέλθει δυναμικά στη επιστημονική συζήτηση και ήδη υφίσταται πλούσια βιβλιογραφία, με έμφαση κυρίως στους αστικούς προορισμούς, αλλά και σε περιοχές μαζικού τουρισμού διακοπών. Αντίστοιχα, διαμορφώνονται πολιτικές διαχειρίσιμες όπως η χωρική και χρονική διάχυση των επισκεπτών, η θέσπιση χρονοθυρίδων επίσκεψης σε δημοφιλή μνημεία, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, οι εκστρατείες ενημέρωσης των τουριστών και ο περιορισμός ή η υπό όρους πρόσβαση σε ευαίσθητες περιοχές με ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας.

Στην Ελλάδα, παρά την έλλειψη ουστηματικών και συγκρίσιμων μετρήσεων, η Σαντορίνη, η Μίκονος και περιοχές του κέντρου της Αθήνας εμφανίζουν έντονα χαρακτηριστικά υπερτουρισμού. Αντίστοιχες πιέσεις παρατηρούνται σε νησιά (ή περιοχές τους) των Κυκλάδων, της Δωδεκανήσου, των Επτανήσων και της Κρή-

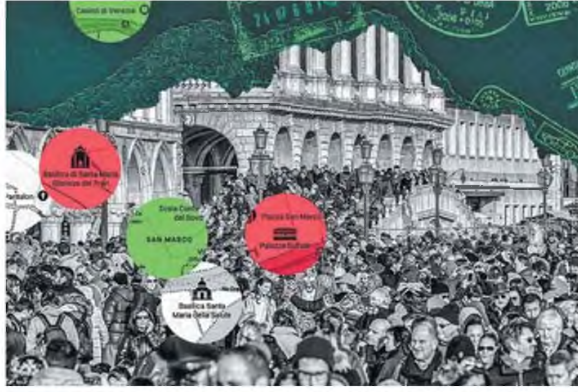

ILLUSTRATION TO BHMA

Πάρις Τσάρτας

Τα σημαντικά ζητήματα μιας αναγκαίας συζήτησης

της. Η ανάγκη για αξιόπιστα δεδομένα και σχεδιασμό πολιτικών διαχειρίσιμων είναι επείγουσα, καθώς όλο και περισσότερες περιοχές, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, επηρεάζονται από την υπερευκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας.

Η συζήτηση περί υπερτουρισμού ενισχύεται και από τη σύνδεσή του - όχι πάντα βάσιμη - με την κλιματική κρίση, την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την αλλοίωση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Έχουν έτσι ενδυναμωθεί δύο ενδιαφέροντα πεδία επιστημονικής συζήτησης: Το πρώτο, με ιστορική παράδοση, επικεντρώνεται στην κριτική του μονοδιάστατου μοντέλου μαζικού τουρισμού και στην πρόταση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με στόχο ένα πολυσύνθετο, βιώσιμο και ανταγωνιστικό προϊόν. Το δεύτερο, περισσότερο ριζοσπαστικό και συχνά αντιτουριστικό, αμφισβητεί συνολικά τον αναπτυξιακό ρόλο του τουρισμού, προ-

τάσσοντας τις αρνητικές του επιπτώσεις και αναζητώντας περιορισμό ή ακόμη και μηδενισμό της κάθε τύπου τουριστικής ανάπτυξης.

Εκτιμώ ότι και οι δύο αυτές προσεγγίσεις έχουν θετική συμβολή στην πολιτική και επιστημονική συζήτηση για την τουριστική ανάπτυξη. Ωστόσο, συχνά παραλείπουν κρίσιμα ζητήματα που πρέπει να συσχετιστούν:

Ο τουρισμός δεν είναι ένας ασαφής τομέας. Αντιθέτως, η ανθεκτικότητά του αποδεικνύεται διαχρονικά και όλα τα δεδομένα δείχνουν πως οι ταξιδιωτικές ροές - διεθνώς και προς τη χώρα μας - θα συνεχίσουν να αυξάνονται, με όλο και πιο πολυσύνθετα αλλά και ειδικά κίνητρα τις επόμενες δεκαετίες.

Το ελληνικό τουριστικό προϊόν όχι μόνο συνδέεται στενά, αλλά μπορεί και να ενισχύσει ουσιαστικά την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού -

εφόσον υπάρξει κατάλληλος σχεδιασμός και αυστηρή διαχείριση αυτών των πολύτιμων και ανταγωνιστικών πόρων.

Ο τουριστικός τομέας στη χώρα μας έχει αποδειχθεί πιο αποδοτικός και ανταγωνιστικός από άλλους κρίσιμους παραγωγικούς τομείς (όπως η βιομηχανία ή η γεωργία). Χρειαζόμαστε λοιπόν πολιτικές ενίσχυσης των συνεργειών μεταξύ αυτών των τομέων (αλλά και άλλων, π.χ. αγροδιατροφή, ενέργεια, τεχνολογία) - και όχι περιορισμό του ρόλου του τουρισμού στο προτεινόμενο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας.

Η Ελλάδα διαθέτει εντυπωσιακούς και ανταγωνιστικούς πόρους και υποδομές στον τομέα των ειδικών μορφών τουρισμού, που ήδη συμβάλλουν στη διαφοροποίηση και βιωσιμότητα του προτύπου ανάπτυξης της χώρας.

Στην τουριστική πολιτική, και παρά τις θετικές πρωτοβουλίες των τελευταίων δεκαετιών (στην τουριστική εκπαίδευση ή την προώθηση ειδικών προϊόντων), εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές υστερήσεις και ελλείψεις, ιδιαίτερα στον χωροταξικό σχεδιασμό, στην προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και στον έλεγχο αυθαίρετης δόμησης.

Τέλος, σε μία χώρα όπου οι δημόσιες πολιτικές συχνά υστερούν ή καθυστερούν και τα φαινόμενα πελατειακών σχέσεων και κοινωνικής ανομίας παραμένουν ισχυρά - ειδικά σε τομείς με έντονα οικονομικά συμφέροντα, όπως ο τουρισμός - είναι κρίσιμο να ενισχυθούν θεσμικά οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών (τοπικοί και εθνικοί). Είναι ώριμη δε η στιγμή για θεομοθέτηση συμμετοχικών διαδικασιών στον τουριστικό σχεδιασμό και δημιουργία ενός Συνυψητού του Πολίτη για τον Τουρισμό.

Η συζήτηση για τον υπερτουρισμό, υπό αυτούς τους όρους, μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για τη διαμόρφωση ενός ανταγωνιστικού, βιώσιμου και πολυδιάστατου προτύπου ανάπτυξης για τη χώρα.

Ο κ. Πάρις Τσάρτας είναι ομότιμος καθηγητής Τουριστικής Ανάπτυξης στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Αγης Πετάλας

Το νεροπιστολό στη θήκη

Για να μιλήσουμε περί «υπερτουρισμού» σήμερα, θα πρέπει να μιλήσουμε πρωτίστως για την επίδοξη μετατροπή μιας λιωρίδας θανάτου σε Ριβιέρα, δηλαδή για το τουριστικό real estate ως ανώτατο στάδιο του γενοκτονικού, τραμποειδούς ιμπεριαλισμού. Και έπειτα, για την ασφυξία του πλίσθους, για την απέλωση των μόνιμων κατοίκων από την πόλη τους, για την αισθητική και οικολογική καταστροφή. Πού τοποθετείται, όμως, ο εαυτός μας σε όλα αυτά; Μπορεί να είναι αυτός που κραδαίνει ένα νεροπιστολό και πιτσιλίζει ανυποψίαστους τουρίστες (κατά το υπόδειγμα των μαινόμενων κατοίκων της Βαρκελώνης). Μπορεί όμως να είναι και ο

καταβρεχόμενος, καθότι μπορεί ο ίδιος να είναι ο τουρίστας, μια ακόμη ανθρώπινη ψηφίδα από εκείνες που οχηματίζουν το μωσαϊκό των υπερ-τουριστικών σιφών. Ποιος από εμάς δεν θέλησε να δει τη Ρώμη, το Παρίσι, τη Βενετία και ποιος από εμάς, με μια κάποια αλαζονεία, δεν επιρείται πως, ναι, μπορεί να ταξιδεύει για αναψυχή, αλλά, όχι, προς Θεού, δεν ανήκει στην «τουριστική μάζα»; Ένας τέτοιος αυτάρεκος εξαιρετισμός (είμαι «ταξιδιώτης»), δεν απαγοίαι στον μαζικό τουρισμό) δεν αρκεί για να μη φας τη σταγόνα κατά πρόσωπο από τον κάτοικο μιας πόλης που υποφέρει εξαιτίας της ανάλωσης του βαλαντιού σου στα Αίθνη, τις ανακαινισμένες καφετέριες

ILLUSTRATION TO BHMA

και τα μαγαζάκια που πουλάνε μαγνητάκια ψυγείου (αυτά που οπωσδήποτε θα αγοράσεις, έστω από το πωλητήριο ενός περιήφιμου μουσείου, αν έχεις λίγο γούστο). Ο υποτιθέμενος εξαιρετισμός σου δεν εγγράφεται στη φάτσα σου, αντίθετα, όλο σου το σουλούπι παραπέμπει σε υποψήφιο στόχο: κινητό στο χέρι για φωτογράφιση, σακίδιο στην πλάτη με ένα

πλαστικό μπουκαλάκι νερό στο πλάι, δικτυωτό τσεπάκι του σάκου. Κι όμως, οκτίρεις τους τουρίστες σε παράταξη που ακολουθούν το υψωμένο σημαλάκι του ξεναγού. Δεν ανήκεις (νομίζεις) στις μάζες των ακαλαίσθητων εργαζομένων της παρακμιακής Δύσης, που δουλεύουν 14 ώρες στο laptop, τρώνε συσκευασμένα κοτοσαλάτα στο διάλειμά τους,

ΣΤΟΝ ΥΠΕΡΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Γιώργος Ρακκάς

Η θεμελιώδης αντίφαση ενός φαινομένου

Και αυτό το καλοκαίρι η άνοδος των τιμών στα ελληνικά νησιά λόγω της τεράστιας τουριστικής ζήτησης από το εξωτερικό οχλοδόπηκε εκτενώς, καθώς μεγάλα κομμάτια της κοινωνίας πλέον αδυνατούν να ανταποκριθούν στα κόστη διαμονής, φαγητού κ.λπ. και στρέφονται σε πιο οικονομικούς περιορισμούς της πειρωτικής Ελλάδας. Θα αναρωτηθεί κανείς: Τι οχέον έχει η συγκεκριμένη επισήμανση με την ενίσχυση της τουριστικής διάστασης των ελληνικών πόλεων και τις επιπτώσεις που συνεπάγεται για τους κατοίκους τους; Έχει σωρευτικά, καθώς έτοι εντείνεται μια αίσθηση περικύκλωσης. Είτε μιλάμε για το ελληνικό καλοκαίρι στα νησιά του Αιγαίου είτε για το Παγκράτι, το Κουκάκι, τον Νέο Κόσμο ή το κέντρο της Θεσσαλονίκης, για πολλούς ανθρώπους εκείνου που κάποτε ήταν προσβάσιμο και κοινό, πλέον, δεν είναι. Και στην περίπτωση των πόλεων η δυσανεξία αυξάνεται καθώς δεν μιλάμε πια για τόπους αναψυχής αλλά για τόπους κατοικίας.

Το να αισθάνεται κανείς ξένος στον ίδιο του τον τόπο συνοψίζει με τον πιο παραστατικό τρόπο το πρόβλημα του υπερτουρισμού. Καθώς γειτονίες και συνοικίες αλλάζουν όψη και χρήσεις, οι κάτοικοι αρχίζουν και αισθάνονται ότι μετατοπίζονται στο περιθώριο. Ετσι, εν τέλει, αλλάζει και η κοινωνική τους σύνθεση. Το πρόβλημα είναι πολύδιάστατο – πέρα από το στεγαστικό ζήτημα και την αύξηση των ενοικίων και τις αγορές κατοικίας σε συνοικίες όπως το Κουκάκι και περιοχές του Παγκρατίου ή το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Η υπερτουριστική πόλη είναι η πόλη που υποφέρει από την απανταχού παρουσία του τουρισμού. Ολόκληρες γειτονίες μεταβάλλονται

σε ζώνες vintage διασκέδασης – με την εστίαση και τα μπαρ να κυριαρχούν στην τοπική αγορά εξοβελίζοντας σταδιακά τις υπόλοιπες δραστηριότητες. Ο «υπερ-κερρινός χαρακτήρας» τους αντιφάσκει με τις ανάγκες της καθημερινότητας: αυτό γίνεται αισθητό ακόμα και μέσα στις πολυκατοικίες, όπου η συνύπαρξη κατοίκων και επισκεπτών συχνά συνεπάγεται αντιθέσεις: παράδειγμα, οι ώρες κοινής κουζίνας. Είναι τυχαίο, άραγε, ότι οι «πόλεις που ποτέ δεν κοιμούνται» συνήθως είναι ταυτοχρόνως και «πόλεις χωρίς παιδιά»; Στη μία εκδοχή ή την άλλη, διαφορετικές προτεραιότητες και ρυθμοί ζωής, διαφορετική σύνθεση πληθυσμού.

Υπάρχουν επίσης οι εμπορικές πιέσεις, οι υπαιθρίες και στεγασμένες αγορές. Ισχύει και εδώ η παράδοξη εξίσωση του σύγχρονου τουρισμού, όπου η αυθεντικότητα συνεπάγεται τουριστική δημοφιλία, όμως η τελευταία μειώνει την αξία χρήσης για τους κατοίκους – επομένως χάνεται και η αυθεντικότητα. Η αστοχία της ανάπλασης της Μοδιάνο στη Θεσσαλονίκη είναι εξόχως χαρακτηριστική. Ακολούθησε την αισθητική μιας τουριστικά φινιρισμένης εντοπιότητας, όμως έχασε την πάλλουσα λαϊκότητα που κάποτε τη χαρακτήριζε. Η συνέπεια να παραμείνει άψυχη στην καινούργια της εκδοχή – περισσότερο τόπος για σέλιφι, παρά αγορά.

Τα παραπάνω μάς εισάγουν σε δύο ευρύτερα ζητήματα που ταλανίζουν τις πόλεις οι οποίες γίνονται υπέρμετρα τουριστικές. Το πρώτο αφορά τα κοινά: δημόσιοι πόροι και υποδομές, από τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς μέχρι το νερό. Θυμάται κανείς τις διαδηλώσεις με τα νεροπίστολα στη Βαρκελώνη. Λόγω παρατεταμένης ξηρασίας επιβλήθηκε ανώτατο όριο κατανάλωσης στους κατοίκους, από το οποίο ξέφυγε ο τουριστικός κλάδος δύο διαφορετικοί κόσμοι, και η αναπόφευκτη σύγκρουση μεταξύ τους. Το δεύτερο αφορά τον τύπο της οικονομίας. Ένας ανέμελος καπιταλισμός χτίζεται μεταξύ άλλων και μέσα από την επικέντρωση στον τουρισμό 1,4 δισ. ευρώ ξοδεύτηκαν ώστε να καταστεί ο Σπικουάνας κατάλληλος προς κολύμβηση. Η προσπάθεια δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, το πρόβλημα όμως βρίσκεται αλλού: γιατί ντε και καλά μια παγκόσμια μητρόπολη σαν το Παρίσι να αισθάνεται την υποχρέωση να προσφέρει έναν ποταμό κατάλληλο για κολύμβηση στο κέντρο της; Μπορεί μια πόλη να είναι «όλα σε ένα» ή μήπως αυτό τη λυγίζει; Το Παρίσι, πάντως, και η Βαρκελώνη κινδυνεύουν να γίνουν πόλεις δίχως μεσαία και λαϊκά στρώματα – ένα πολυθεματικό πάρκο ευκατάστατων τάξεων και επισκεπτών. Κάτι αντίστοιχο – μικρότερης έντασης – συμβαίνει στα κέντρα των ελληνικών πόλεων.

Ίσως να είναι αυτή η μεγαλύτερη αντίφαση της υπερτουριστικής πόλης: επισκέπτες που την κατακλύζουν θέλοντας να ζήσουν αν ντόπιοι, ντόπιοι που αρχίζουν και αισθάνονται ξένοι στον ίδιο τους τον τόπο.

Ο κ. Γιώργος Ρακκάς είναι διδάκτορας Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

κατανάλωσης αγχολύτως και έπειτα πάνε σε μια πλιόλουστη ζένη πόλη για να αγοράσουν προϊόντα πολυτελείας, να τραβήξουν selfie στο Λυκόφως, να ξεράσουν στα Ισπανικά Σκαλιά. Είπαμε, εσύ είσαι ο καλλιεργημένος επίγονος των ταξιδευτών του Grand Tour (κάπου στη βιβλιοθήκη πρέπει να έχω μια ανθολογία των ποιημάτων του Σέλεϊ).

Όταν υποδέχεσαι τον ωσεία σου στη δική σου πόλη, δυσφορείς. Δικαιολογημένα: αν θέλεις να νοικιάσεις σπίτι, θα πρέπει να ψάξεις πολύ, αν θέλεις να βρεις μια ήσυχη παραλία χωρίς κοκτέιλ και ξαπλώστρες με τιμές κατανάλωσης παλιού καλού μπουζουξιδικού, θα πρέπει, επίσης, να ψάξεις πολύ. Αν μάλιστα έχεις αγανακτήσει με όλα αυτά, είναι πιθανόν να σταματήσεις μια μέρα έναν ξανθωπό άνδρα, σανδαλοφόρο, με μπτεζ οορτς και ψάθινο καπέλο (και με κινητό, και με σακίδιο, αν σου θυμίζουν κάτι όλα αυτά), να τραβήξεις νεροπίστολο και να του ζηγήσεις αντίρρηση: go back, mister X (κατά παράφραση μιας διάσημης αντιστασιακής φράσης). Είναι πιθανόν, όταν το κάνεις αυτό, κάποιος άλλος κάτοικος της πόλης σου να αντιδράσει. Το κινητό του δεν είναι αμιγώς αντιρατσιστικό, παρότι θα μπορούσε να είναι, αν σκεφτούμε πως ο τουρίστας λογίζεται πλέον ως το περιφρονητέο μέ-

λος μιας παγκόσμιας «φυλής» που, για να ξεχάσει τη μουντάδα του καθημερινού θανάτου, μετακινείται όποτε μπορεί, αναζητώντας (και βρίσκοντας, εν τέλει, όπως όλοι μας) τόπο φωτεινό, τόπο κλοερό, τόπο αναψύξεως. Αντιδρά εκείνους που παίρνει τον βασικό μισθό και ψωμίζει από την ενοικίαση του κληροδοτημένου

Ποιος από εμάς δεν θέλησε να δει τη Ρώμη, το Παρίσι, τη Βενετία και ποιος από εμάς, με μια κάποια αλαζονεία, δεν επαιρείται πως, να, μπορεί να ταξιδεύει για αναψυχή, αλλά, όχι, προς Θεού, δεν ανήκει στην «τουριστική μάζα»;

εξοχικού του. Αντιδρά ο σερβιτόρος που προσβλέπει σε παχυλά πομπουάρ (αν τα σωρεύσεις, μπορεί κάποτε να αρκέσουν για εκείνο το ονειρώδες ταξίδι στο Βιετνάμ, με σακίδιο, κινητό – as μπν τα απαρηθήσουμε ξανά). Αντιδρά ο εκπρόσωπος ενός fund που δραστηριοποιείται στην αγορά ακινήτων, στην εστίαση, στην ξενοδοχειακή «φιλοξενία» και που σου δείχνει ένα ανοδικό στατιστικό γράφημα, όμοιο με τα ανορθωμένα χείλη ενός γλοιώδους υπουργού που χαμογελά: αύξηση ξένων επενδύσεων.

Σα να μην έφθανε η επέμβαση όλων αυτών, ο τουρίστας εναντίον του οποίου ξεσπάθωσες σου απαντά μειλίχια: Δεν είμαι αυτός που νομίζετε. Περιηγούμαι στην πόλη σας προσπαθώντας να διακρίνω συγγενείς της Αθήνας με την παρόδη υφή της Νάπολι, όπως την αναπτύσσει ο Βάλτερ Μπένγιαμιν στο περίφημο δοκίμιο του, αν έχετε ακουστά.

Τι μπέρδεμα! Το νεροπίστολο πίσω στη θήκη. Ή θα το πετάξεις ή θα πυροβολήσεις στον βρόντο ή θα αυτο-μπουγελωθείς.

Ο κ. Αγγελος Πετράλας είναι συγγραφέας. Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημά του με τίτλο «Κυμάλι ή η ήσος των δυνατοτήτων» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Εστία.

Βιβλιογραφία

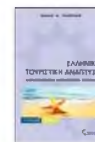
Το *A History of Modern Tourism* (εκδ. Palgrave MacMillan, 2015) του Ερικ Ζουέλου περιγράφει τον τουρισμό ως φαινόμενο που ορίζεται από τη νεωτερικότητα αλλά και ορίζει πτυχές της, διερευνώντας τις απαρχές και την εξέλιξη του, τις πολλαπλές αισθητικές, ιατρικές, πολιτικές, πολιτισμικές και κοινωνικές προεκτάσεις του.

Το *The Oxford Handbook of Tourism History* (εκδ. Oxford University Press, 2025, επιμέλεια Ερικ Ζουέλου και Κέβιν Τζέιμς) αποτελεί εκτεταμένη και σε βάθος ανάλυση του φαινομένου του τουρισμού περιλαμβάνοντας 33 άρθρα που διερευνούν πλήθος θεμάτων από την τυπολογία, την πολιτική και τη δομή ως τους θεσμούς, τους παράγοντες, τους τόπους του.

Ένας ανέμελος καπιταλισμός με όχημα τις βραχυχρόνιες μισθώσεις και την εναλλακτική διασκέδαση μεταορθώνει τις άλλες υποβαθμισμένες γειτονίες. Ωστόσο, το κόστος στέγης και διαβίωσης κορυφώνεται, οι υποδομές λυγίζουν από τον συνωστισμό, ενώ η οικονομία εθίζεται στο εύκολο κέρδος μόνοντας πίσω στους αναγκαίους μετασχηματισμούς. Στον *Υπερτουρισμό* (εκδ. Πατάκης, 2025) ο Γιώργος Ρακκάς αναλύει ένα επίγειο πρόβλημα του καιρού μας.

Στο βιβλίο *Ελληνική τουριστική ανάπτυξη* (εκδ. Κριτική, 2010) ο Πάρις Τσάρτας προσεγγίζει με διεπιστημονικό τρόπο τη σχετική θεματική προκειμένου να αναδείξει τον σημαντικό ρόλο της βιβλιογραφίας των τελευταίων 50 ετών επιχειρώντας ταυτόχρονα μέσω ερευνητικών προτάσεων τη διερεύνηση ζητημάτων που σχετίζονται με τη διαφήμιση, την ανάπτυξη, τα κίνητρα και την τουριστική πολιτική.

Οι Χάραλντ Πεκλάνερ, Ελίνα Ινερχόφερ και Τζούλιαν Φίλιπ επιμελούνται στο *From Overtourism to Sustainability Governance* (εκδ. Routledge, 2024) μια συλλογή 19 άρθρων από 39 επιστήμονες που περιγράφουν το πρόβλημα του υπερτουρισμού, εξετάζουν στρατηγικές για την αντιμετώπιση και διατυπώνουν προτάσεις για μια νέα βιώσιμη διαχείρισή του.